linnalise ümbruse, peame selgusele jõudma, peame kõiki neid eraldama üksteisest ja analüüsima „nii objektiivselt kui võimalik, et mingi aines, mingi laad, mingi nähtus ei omandaks säärast tähendust, mida tal uuritavas ümbruses ei ole“ (71). Ja siis alustame sünteesi, uurime, kuidas üksikud ilmendajad ja tegurid, rakud ja koed, koostavad teguri rühmad ning elundid ja kuidas neist moodustub ühikuline linnakeha. Alles siis näeme linnas vahelduva ilmega organismi, suurt sünoikismost, kelles peitub pealegi vilgas ja suhtlemisrikas elu. Et linnast pilti saada, seks tõuseme jällegi kirikutorni või kõrgume helikopteril püstselt õhku, — alles siis selguvad linnalise maastiku ulatus ja piirid: võime teda üle vaadata. Siis annab kaugnägemine üldmulje linnast, üldpildi vormirikkast, värvikirevast, valguse- ja varjuvahelduvast ning oma iseosadesse erinevast ühikust. Nüüd tarvitame sedasama meetodit, mis geograafi lubab tervet maailmajagu ja tervet maist keranditki ta töölauale tuua, — makroskoopilist meetodit, mis vastandina mikroskoopilisele jätab üksikasjad tagapaanile ja toob esile üldjooned ning üldmotiivid. Katsetame kõike olulist, mis kuulub linnakehha kui valdavalt inimeste tegevusel loodud moodustisse, hoolikalt meie töölaual reprodutseerida ja õigele kohale asetada. Kõige pealt aga eraldame põhi- ja püstiplaani ehk pinnaku- ja ruumikupildi.

II. Linna pinnakupilt ehk põhis.

Teestik ja väljastik[1]). Sirgete ja silmapaistvate joontena eraldub teestik pinnamoodi jäljendavast vagumusetaolisest linnakeha-kogumikust. Kel ei ole omal võimalust olnud looduses linnapilti lennukilt tähitada, see vaadelgu vaid ülal- ja allpool toodud Tartu pilte linnulennult (14., 18., 19. j. t. joon.), et kohe veenduda teestiku tähtsas maastikulises mõjus. Kulgedes isesuundades, korra ahenedes, korra laienedes, siin koondudes, seal hargudes, suleb teestik enda silmuseisse majasarad, puiestikud, krundid ja üksikud ehitised. Olgugi pinnakud (72), mis on moodustatud linna-aseme pinnasele, paistavad teed siiski linnalises ümbruses erikordselt selgejooneliselt silma nii vormilt, värvilt, suuruselt kui rühmituselt.

Pöörame tähelepanu eeskätt teestiku suundumisele, rühmitusele, laiusele ja tihedusele. Seirame ükspuhas missugust tagamaalt tulevat ja linnakehha suubuvat maanteed — olgu see Võru või Riia, Narva või Tallinna lähtega — alati saabume linnasüdamesse või selle lähedale. Peagi paneme seejuures tähele, et nad enne linnakeskmesse jõudmist paari-kolme kaupa ühinevad. Sellist teekoondist näeme kõige pealt Peetri kiriku juures, kus loodest ja kirdest tulevad Tallinna ja Narva maantee ühte suubuvad, et siis koos linnasüdamesse jõuda. Ühendtee koondub Henningi väljakul teiskordselt kagust saabuva Räpina maanteega, mis linna jõudes Jaama ning Raatuse tee nime kannab. Veel selgejoonelisem on lugu linna edelaosas, kus Riia ja Võru (end. Pihkva) maantee koondudes moodustub Jaama väljak, ja loodes ning läänes, kus Tähtvere ning Jakobi tee kujundavad Jakobi ja Viljandi ning Maarjamõisa tee — Viljandi väljaku (vt. teestiku ja sarastiku plaan). Nii Jakobi, Peetri kui Riia (Jaama) väljak asuvad ürgoru perve lõikavate lisaorukeste juures: esimene orulammil, teised oruperve ning veeru siirdekohal. Teissugune on Jüri väljak. Asudes küll samanimelise lisaorukese lammiotsa rusukuhikul, esindab ta teehargusel kujundatud väljakut, mille üks haru

1) Siia juurde kuuluvad peale 18. joonisel esitatud reljeefplaani veel: Tartu aseme pinnamoe ja vete plaan, Tartu teestiku ja sarastiku plaan, Tartu teede laiuse ja sargade suuruse plaan. Vt. lisa.

Tartu, lk. 215